

УДК 821.161.2

**О.В. Лямпрехт****БАГАТОМОВНІСТЬ ЯК ПРИКМЕТНА РИСА ЛІТЕРАТУРИ  
УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО**

Упродовж останнього часу феномен українського літературного бароко привертає пильну увагу з боку вітчизняної та зарубіжної гуманітаристики. Серед найповажніших історико-літературних студій на цю тему можна назвати праці Олі Гнатюк, Юрія Ісіченка, Володимира Крекотня, Богдани Криси, Ришарда Лужного, Олекси Мишанича, Дмитра Наливайка, Людмили Сафронової, Миколи Сулими та інших.

Завдяки дослідницьким зусиллям зокрема цих учених майже аксіоматичною стала думка про багатомовність як прикметну рису літератури українського бароко. Маємо на увазі передовсім ґрунтовні студії Джованні Броджі-Беркофф, Павліни Левін, Ростислава Радішевського, Тетяни Рязанцевої, Девіда Фріка, Катерини Борисенко, Леоніда Ушкалова та інших.

Утім, тривалий час існувала думка про те, що письменник може виразити «народний дух» лише в тому разі, коли пише рідною мовою. Саме тому, скажімо українські романтики, не надто високо цінували творчість українських авторів «середньої доби», оскільки ті, на їхню думку, послуговувалися чужими мовами й підлягали сильним чужим впливам. З огляду на цю обставину виникає необхідність зміни застарілих підходів до вивчення питань літератури, мови та культури в цілому. Погляд на художню спадщину авторів, які творили чужими мовами – польською, латинською, грецькою підлягає об'єктивізації, що й обумовлює актуальність теми дослідження, позаяк докладне історико-літературне вивчення цього питання дозволяє глибше з'ясувати роль українського барокового письменства у процесі духовних взаємин Сходу та Заходу Європи, основні прикмети українського літературного бароко зрілої пори, сприятиме

© О.В. Лямпрехт, 2016

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.268968>

кращому розумінню вітчизняного літературного процесу другої половини XVII століття та творчості окремих його представників.

Мета публікації полягає у визначенні специфіки виникнення багатомовної української літератури, з'ясуванні причин вибору чужої мови письменниками доби бароко.

У XVII–XVIII століттях унаслідок суспільно-політичних обставин і естетичних смаків в Україні склалася своєрідна мовна ситуація, коли одночасно, виконуючи комунікативний зв'язок між певними соціально-культурними прошарками, розвивалися і знайшли застосування багато різних мов, що належали до цілком розбіжних мовних систем, мали різну структурну будову та відрізнялися як походженням, так і характером використання: українська (руська), церковнослов'янська, грецька, латинська, гебрайська, ідіш, вірменська, турецька, польська, німецька, угорська, молдавська, італійська, французька, а з XVIII ст. – російська. Зрозуміло, що мови чеська, німецька, ідиш, вірменська, угорська та ін. прищепилися в місцях проживання відповідних етносів і, власне, на українську літературну мову майже не впливали. Натомість наприкінці XVI ст. дві мови почали вирізнятися як національні – польська й українська – та ще дві – як мови офіційного вжитку: латина й церковнослов'янська. Остання іще за часів Київської Русі вважалася православними єдиною, що годиться для «високих», важливих справ, не пов'язаних із повсякденним побутом. «У XVI–XVII ст. вона лишається основною мовою у церковних відправах, на цій мові починається книгодрукування на Русі...» [11, с. 19], нею створювалися духовні проповіді й богословські твори. Утім, уже на кінець XVI ст. її значення та літературна «монопольність» занепадає. На думку Б. Успенського, такий процес – явище занепаду церковнослов'янської мови й витіснення її «простою мовою», тобто староукраїнською, – був природнім при двомовності в Україні, «де має місце не функціональний баланс мов, а їхня конкуренція» [12, с. 82].

Православні письменники вживали так звану книжну мову – штучне утворення, що постало як поєднання старослов'янської мови з розмовною мовою освічених людей. Вона, за словами

П. Житецького, «мала задовольняти як людей більш книжних своєю граматичною поправністю, так і людей менш книжних своєю загальною доступністю» [6, с. 56], оскільки народна розмовна мова на той час відійшла вже від старослов'янської настільки, що остання могла знеохочувати ширші читацькі кола або ж просто залишалася для них незрозумілою. Отже, у XVII ст. вона функціонувала, по-перше, як мова офіційно-ділового стилю (книги гродських урядів, ратуш, земських судів), а по-друге, стає мовою богословських трактатів, художніх творів, зокрема драм, історіографічних творів (літописів), а також зразків епістолярного стилю.

Тим часом через посередництво польської проникає на територію України й посідає значне місце в науковому, духовному, адміністративному та культурному житті латинська мова, а відповідно, латинська література й культура. Як носій західноєвропейської культури, вона використовувалася в межах освітніх кіл України, викладалася в єзуїтських і братських школах, в Києво-Могилянській колегії, нею писалися підручники з риторики й поетики, велися богословські диспути. Для українського православного духовенства XVII ст., яке діставало освіту у переважній більшості в єзуїтських колегіях (напр., Сильвестр Косов, Мелетій Смотрицький – у Вільно) або у вищих навчальних закладах Польщі – Замойській академії та Ягеллонському (Краківському) університеті (Касіян Сакович, Григорій Бутович), латина була мовою міжнародного контактування. Зокрема Сильвестр Косов, наголошуючи на важливості вивчення латинської мови для українців того періоду, писав: «Перша причина, чому нашому народу потрібна латинська наука, та, щоб нашу Русь не називали неосвіченою Руссю. А то поїде бідний русин на трибунал, на сейм, на сеймик, у міський або земський суд, – без латинської мови програє справу. Без неї – ні судді, ні адвоката, ні розуму, ні посла: дивитиметься то на одного, то на другого, витріщивши очі, як вороги» [5, с. 184-185]. За Феофаном Прокоповичем, латинська мова була однією з ознак красивого висловлювання [9, с. 241].

Під ту пору такого ж значення набуває й польська мова. У той час, зазначав, приміром, польський історик Я. Тазбір, коли «на

Заході конкурували між собою німецька, яка хотіла бути визнаною на рівні класичної (мови), італійська та іспанська», «у східній Європі другої половини XVII століття найпопулярнішою слов'янською мовою стає польська» [26, с. 208]. «Польська, а також латина (знову ж таки відповідно до польських здобутків і польських зразків, і за посередництвом польської освіти та культури) від XV ст. відіграла для східно-західної Русі, а від початку XVII ст. також для Русі московської, роль, подібну до тієї, яку перед тим відіграла церковнослов'янська мова. Та пов'язувала Русь зі спадщиною візантійської культури, тепер польська та латина наближали українців до тогочасного латинського світу» [22, с. 125]. «Польська мова як літературна українська, без зв'язку із польською літературною, саме в другій половині XVII ст. набуває найбільшого розвитку і її загасання помічається лише в початках XVIII ст...» [16, с. 17].

У цьому сенсі «Польща стала для українців вікном на Захід», – стверджував український історик І. Шевченко, а роль посередника між культурою Західної Європи та культурою східних слов'ян, поступово займаючи місце літературної мови, виконувала, відповідно, польська мова [25, с. 18].

З огляду на це, у працях про мовне становище в Україні часів бароко, число яких невпинно та стрімко зростає, можна знайти силу-силенну найрізноманітніших паралелей. Польська мова даного періоду була «*lingua franca* багатонаціональної Речі Посполитої» [3, с. 146-147], її статус як мови культури й влади даного періоду прирівнювався до «статусу французької мови Нормандії й середньовічній Англії» і до статусу «англійської мови в Індії чи Ірландії» і до статусу французької мови в Петербурзі XVIII ст. [2, с. 41].

Так чи так, закоріненість польської культури в старожитній українській духовній культурі не підлягає ані найменшому сумніву. Основним «провідником» польського впливу на українську літературу XVII–XVIII ст. була школа Речі Посполитої, де, певна річ, навчання велося польською й латинською мовами, і куди українське студентство торувало шляхи. Серед таких студентів були, скажімо, Симеон Полоцький, Лазар Баранович, Стефан Яворський, Теофан

Прокопович, Варлаам Ясинський. Отож, природно, що повертаючись в Україну, вони приносили й науку західного модусу.

Окремо в цьому зв'язку треба відзначити роль, яку відігравала Києво-Могилянська академія (Київський колегіум). Заснована в 1632 р. за латино-польським зразком, академія завдяки реформаторській діяльності митрополита Петра Могили стає провідним центром науки та культури. І роль польської культури в цім закладі годі переоцінити. Польська мова, наука та література були в тут добре знані, програмово вивчалися, перекладалися й зрештою ширилися завдяки польськомовній творчості письменників. Скажімо, рясні посилення на Яна і Петра Кохановських є прикметною рисою академічних курсів поезики та риторики викладачів Києво-Могилянської колегії [23, с. 10-11]. Своєю чергою, риторичну матерію «польського Горація», як називали тоді Сарбєвського, українські письменники XVII–XVIII ст. часто визнають за взірцеву. Польські літературні та історичні образки – конструктивний матеріал для полеміки та поезії Лазаря Барановича, Іоанікія Галятовського, Івана Орновського, Стефана Яворського, Теофана Прокоповича, Симеона Полоцького, Георгія Кониського, Пилипа Орлика та ін. Наприклад, С. Шевченко у рефераті «До історії “Великого дзеркала” в південно-західній Русі. “Велике дзеркало” і твори Іоанікія Галятовського», прочитаному в семінарії професора В. Перетца, констатує популярність «Великого дзеркала» серед українських учених другої половини XVII ст. Значивши, що, попри зацікавленість І. Галятовського різноманітними середньовічними збірками, які подавали численні матеріали для укладання казань і полемічних трактатів, «Велике дзеркало», очевидно, для нього авторитетним не було. Та поруч із цим у творах проповідника є 21 запозичення із цієї збірки [15, с. 117-118].

Активно еволюціонують деякі родові (напр. драматично-театральні форми) та жанрові (гомілія, епіграма, пісня) видозміни, постає силабічна система українського віршування. Рецепція польської культури набуває в цей час найрізноманітніших форм, починаючи від звичайних посилянь на польські авторитети (так, Лазар Баранович, указуючи на хибність інтерпретації патристичних свідчень

Боймою, в трактаті «Nowa miara starej wiary» спирається на історичні хроніки Яна Длугоша, Мартіна Кромера, Матвія Меховського, Марціна Бельського, Мацея Стрийковського), сприйняття в літературі українській польської тематики. Скажімо, сарматську ідеологію в Україні годі зрозуміти поза сарматизмом Речі Посполитої [10, с. 74]. Те саме можна сказати й про коло найулюбленіших образів українських барокових авторів («море», «дзеркало», «світ-театр» тощо), які є формою втілення чільних богословсько-філософських міркувань та містичних візій. Вони мають за власне джерело здебільшого сталі виражальні засоби польського літературного бароко.

Отож, українські барокові літератори були схильні розглядати польське письменство як одне з найпомітніших в історії світової літератури, а польську мову включали до шереху «гідних мов». Творчість польською мовою стає «ознакою нової якості локального літературного процесу» [22, с. 125].

Окрім того, на ту пору потреба в застосовуванні польської мови в оригінальних творах була зумовлена релігійною полемікою із представниками римо-католицького та уніатського середовища. На цьому наголошували як вітчизняні, так і чужоземні дослідники. Ба більше, диференціюючи полемістів на письменників «прогресивних», «традиціоналістів» та «поміркованих» («Різниці між цими трьома орієнтаціями можна віднайти не тільки в їхньому послідовному негативному ставленні до католицької догми, але й у літературній формі, яку використовували в своїх творах та в їхніх поглядах про новітню освіту» [24, с. 151]), І. Шевченко наголошував на тому, що саме «прогресивні» письменники переважно «писали прекрасною польською мовою..., спираючись на латинські та грецькі джерела» [24, с. 151]. Отже, варто звернути увагу на те, що вже від 1621 року, коли розпочалася полеміка православних із «латинниками» з приводу висвячення патріархом Теофаном Йова Борецького на київського митрополита (1620), оборонці Східної церкви друкували свої твори польською мовою. Польськомовна публіцистика другої половини XVII ст. оприявлена такими іменами як Лазар Баранович, Іоанікій Галятовський, Бенедикт Павел Бойм, Кипріан Жоховський, Ян Алоїз

Кулеша, Миколай Циховський, Теофіл Рутка, Ян Квяткевич, Войцех Коялович та ін.

«Знання польської мови, – як зазначала О. Гнатюк, – було потрібне діячам православної церкви передусім для боротьби за власне існування» [4, с. 251]. Будова полемічних публіцистичних текстів набувала комунікативного спрямування на «чительника», розраховуючи на діалог, що повинен оприявнюватися не просто у формі, а й у перцепції реципієнтом переконань автора. Намагаючись зробити свої тексти максимально зрозумілими для тих, проти кого вони були спрямовані, православні письменники ставили за мету передусім прояснення і пояснення не тільки православному українському народові, а й «всьому католицькому та уніатському людству» основних догматів віросповідання, тому вели полеміку їхньою ж таки мовою. Лазар Баранович, наприклад, вживання польської мови обумовлював так: «Хай знають, що на Русі є польські літери...» [1, с. 106]. Обґрунтував використання польської мови в релігійній полеміці в Україні також Іоанікій Галятівський: «Napisałem tę księgę małorosyjskim, polskim y łacińskim dialectem, – зазначав він, зокрема, у «Месії», – bo w Malej Rossiey y w Krolewstwie polskim, y w państwach Łacińskich, żydzi mieszkający weselili się, y z Chrystusa Prawdziwego Messiasza y ze wszystkiego narodu Chrześciańskiego vragali y smiali... Zeby tedy chrześcianie prawosławni w Malej Rossiey mieszkający y polacy, y wszyscy łacinicy tę księgę czytając, pokazali tą księgą żydom niewernym Chrystusa Prawdziwego Messiasza, który iuż przyszedł na świat dla zbawienia ludzkiego, y żeby tego Messiasza Prawdziwego Chrystusa przyjęli niewierni żydzi, y w nego uwierzyli, y nie czekali iuż inszego mistrza falszywego» [20, арк. 8 нн. зв.].

Так чи так, варто зазначити, що фактичними читачами цих творів були все ж таки не противники православ'я, а її українські поборники. Отже, «свідомий вибір мови для митця – не інтелектуальна гра, а творча необхідність» [14, с. 16]. Така риса яскраво засвідчує те, що мова певним чином відповідала жанровим і тематичним структурам літератури. І, як стверджує В. Шевчук, до написання полемічної літератури, батальної, розмислово-медитаційної, панегіричної поезії, на

думку барокових авторів, якнайкраще пасувала саме польська мова [17, с. 89]. Власне, те, що текст писаний польською мовою, обумовлювало його доступність і привабливість для реципієнтів польської культури, а отже, уможливлювала контактування з рештою Європи й робила публіку дуже широкою.

Польська мова була частиною і особистого життя українців XVII століття. Димитрій Туптало, скажімо, повернувшись з Литви по закінченню навчання, «грунтовно вивчив польську мову і польські звичаї, всебічно ознайомився з римо-католицьким вченням віри, латино-польськими письменниками...» і почав вести свій щоденник польською мовою» [18, с. 30]. Своєю чергою Симеон Полоцький, перебуваючи при дворі московського царя, також писав листи в Україну польською мовою. Та й епістолярна спадщина Лазаря Барановича є частиною багатомовної творчості чернігівського архієпископа. Показово, що використання Барановичем тієї чи іншої мови в епістолярному жанрі обумовлювалося насамперед вибором того, до кого спрямоване «слово». Так, його листи польською мовою спрямовувалися в основному до вищого православного духовенства – архієпископа Києво-Печерської лаври Варлаама Ясинського, архієпископа чернігівського Іоанікія Галятовського, ігуменів Межигірського, Овруцького, Видубицького, Михайлівського монастирів та інших духовних осіб.

Мабуть, барокові автори, як зазначає В. Шевчук, «певною мірою розуміли й відчували неприродність своєї позиції, але змушує їх так чинити (писати по-польски – *О.Л.*) здобута ними освіта: як учились, так і пишуть. Однак це не заважало їм лишатися українцями і бути патріотами своєї землі» [17, с. 89]. Ба більше, «польська мова, якою написана поезія Лазаря Барановича, – стверджував, скажімо, В. Липинський, – як така, з польським національним почуттям чи політичними полонофільськими переконаннями не має нічого спільного... Своєрідна в Барановича та чужа (польська мова. – *О.Л.*), не криючи жодної небезпеки для Задніпров'я, мова мала інакшу місію. Можна припустити, що тоді, коли офіційна руська мова відмирала, а жива українська мова в писемності ще не набула статусу національної,



архієпископові всієї Сіверщини й засновникові польської друкарні в Новгороді йшлося про протистояння за допомогою польської мови московщині, що ширилася поволі Україною. Думки, що оформлювалися польською мовою, навіть до того не призвели. Вони виражали й віддзеркалювали лише загальну національну руїну. Одну тільки ясну ідею посідає Баранович. Нею є замилювання східною українською церквою, її потребами та інтересами» [цит. за: 21, с. 14]. Тим часом А. Вінценз стверджував, що польську поезію Л. Барановича також слід розглядати як свідоме намагання створити православний варіант польської мови шляхом інтеграції церковнослов'янських елементів у свій польський текст [2, с. 42]. У цьому зв'язку вітчизняна духовна культура барокової доби часто окреслюється як парадоксальна [8, с. 1]: зацікавлення національною мовою та літературою не обходиться без формування елітарної літератури, писаної польською мовою. Таким чином, «неприйняття Польщі політичної співіснувало з визнанням Польщі культурної» [7, с. 54]. Такий стан речей, на думку Н. Яковенко, опосередковано вказує на те, що у свідомості тих авторів сформувалася «ієрархія престижності», де на першому щаблі перебуває польська мова, тим часом руська здобула статус мови домашнього вжитку [19, с. 64]. Отже, у літературнім житті обрання мови для автора було добровільним. Досліджені нещодавно маргінальні записи, зроблені Лазарем Барановичем на полях своїх творів «Меч духовний» (1666) і «Труби словес проповідних» (1674), а також на «Псалтирі» (1653), яскраво демонструють особливості використання кількох літературних мов у тогочасному українському письменстві. Зокрема, у статті М. Шамрай зазначено: «Цікаво, як він використовує мови: церковнослов'янською послуговується, зазвичай доповнюючи свою проповідь або друкований текст; польською віршує, описує звичаї народів, стихійні явища, оцінює історичні події, цитує прислів'я; латинською – наводить уривки з творів давніх християнських авторів, зокрема, Блаженного Августина та античних: Овідія, Діонісія Ареопагіта, Орігена та ін.» [13, с. 29].

Таким чином, українська література часів бароко ледь не з однаковою інтенсивністю та плідністю розвивалася на ґрунті передовсім

трьох мов: книжної української, латинської та польської. Прикметним видається той факт, що під ту пору тісного зв'язку між обранням «коду мовленнєвого» і відчуттям національної ідентичності не існувало. Обрання мови залежало від різних чинників, утім завжди відповідало комунікативній ситуації та засадам риторики.

Дослідження багатомовної спадщини письменників доби бароко містить багатий матеріал для інтерпретації текстів. Отже перед літературознавцями постає завдання подальших досліджень.

### Література

1. Вибрані листи Лазаря Барановича // Чернігівські Афіни / [передм., упоряд. текст. матеріалу, комент. до нього А. Макарова]. – К. : Мистецтво, 2002. – С. 58-173.
2. Вінценз А. До проблеми українсько-польських мовних контактів / А. Вінценз // Мовознавство. – 1991. – № 5. – С. 37-42.
3. Грабович Г. Польсько-українські літературні взаємини: питання культурної перспективи / Г. Грабович // Грабович Г. До історії української літератури. – К. : Критика, 2003. – С. 129-157.
4. Гнатюк О. До переоцінки літературного процесу XV–XVIII ст. (Огляд публіцистики давньоукраїнської літератури) / О. Гнатюк // Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 237-266.
5. Коссов С. Exegesis / Сильверстр Коссов // Голубев С. История Киевской академии. – К., 1886. – С. 184-185.
6. Котинська К. Багатомовність полемічної літератури періоду Берестейської унії (діалоги 1600–1663 років) / К. Котинська // *Warszawskie zeszyty ukraiноznawcze* / Pod red. St. Kozaka. – Warszawa, 2000. – Z. 10. – S. 55-69.
7. Лазаренко О. Польська літературна мова в українськомуму суспільстві XVII ст. (на матеріалі творів Лазаря Барановича) / О. Лазаренко // Вісник. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – К., 2001. – Вип. 11. – С. 53-54.
8. Німчук В. Конфесійне питання і українська мова кінця XVI–початку XVII століть / В. Німчук // Берестейська унія і українська культура XVII століття. – Львів: Місіонер, 1996. – С. 1-18.

9. Прокопович Ф. Філософські твори : у 3 т. / Феофан Прокопович; [пер. з лат.]. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 1.– 1979. – 511 с.
10. Радишевський Р. Роль польського посередництва у формуванні української барокової літератури / Р. Радишевський // Українське бароко : в 2 т. – Харків: Акта, 2004. – Т. 2. – С. 69-121.
11. Русанівський В.М. Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI–XVII ст. /В. М. Русанівський // Доповідь на VII міжнародному з'їзді славистів. – К.: Наукова думка, 1973. – 28 с.
12. Успенский Б.А. Краткий очерк истории русского литературного языка (XI– XIX вв.) / Б.А. Успенский. – М.: Гнозис, 1994. – 239 с.
13. Шамрай М. Невідомі записи Лазаря Барановича / М. Шамрай. // Бібліотечний вісник. – 2001. – № 3. – С. 29-32.
14. Шевченко Л. Латиномовна поезія у шкільному курсі української літератури / Л. Шевченко. // Дивослово. – 2005. – № 8. – С. 13-17.
15. Шевченко С. К истории “Великого зеркала” в юго-западной Руси. “Великое зеркало” и сочинения Иоанникия Гялятовского / С. К. Шевченко // Рус. филол. вестн. – 1909. – Т. 62. – С. 110-130.
16. Шевчук В. Мова і витворення культурних та духовних цінностей (XVII–XVIII ст.) / В. Шевчук // Дивослово. – 1996. – № 3. – С. 16-22.
17. Шевчук В. Муза роксоланська: Українська література XVI–XVIII ст.: у 2-х кн. / В. Шевчук. – К., 2004. – Кн.1. Ренесанс. Раннє бароко. – 398 с.
18. Шляпкин И. Святой Димитрий Ростовский и его время (1651–1709) / И. Шляпкин. – Спб., 1891. – 346 с.
19. Яковенко Н. Розяттий світ: культура України-Руси в переддень Хмельниччини / Н. Яковенко. // Сучасність. – 1994. – № 10. – С. 59-70.
20. Galatowski I. Messiasz Prawdziwy Jezus Chrystus Syn Boży, od początku swiata, przez wszystkie wieki ludziom od Boga obiecany, y od 160 ludziy oczekiwany, y w ostatnie czasy; dla zbawienia ludzkiego; na swiat posłany, po przyściu zaś swym, za błogosławienstwem Wysoce w Bogu Przewielebnego Ie[go] Msci; Oycy Innocentego Gizziela, archimandryty Swetey Wielkiey Cudotworney Lawry Pieczarskiey, stauropigij S: Aecumeniei Patriarchae Constantinopolitani, od grzesznika Ioanicjusza Galatowskie[go], archimandryty czernihowskiego, z Typographiey Kijowo-Pieczarskiey żydowi niewiernemu rozmaitemi znakami, o Messiaszu

- napisanemi, y na Chrystusie wypelnionemi. Roku, 1672. pokazany. – [Kijów] : Z Typographiemy KijowoPieczarskiej, 1672. – [18], 321 [i. e. 313], [5]
21. Kozak St. Polsko-ukraińskie kulturowe pogranicze / St. Kozak. // Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze / Pod red. St. Kozaka. – Warszawa. – 2000. – 10. – S. 7-23.
  22. Lipatow A. Zmiana paradygmatów: od średniowiecza ku literaturze nowożytnej / A. Lipatow // Barok. – 1995. – № 4 (2). – S. 115-130
  23. Łuźny R. Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich XVII-XVIII w. / R. Łuźny. – Kraków, 1966. – 170 s.
  24. Ševcenko I. Religious Polemical Literature in the Ukrainian and Belarús Lands in the Sixteenth and Seventeenth Centuries / I. Ševcenko. // Ševcenko I. Ukraine between East and West: Essays on Cultural History to the Early Eighteenth Century. – Edmonton; Toronto, 1996. – P. 149-163.
  25. Ševcenko I. The many Worlds of Peter Mohyla / I. Ševcenko. // The Kiev Mohyla Academy. – Harvard ukrainian studies. – Vol. VIII. – № ½. – 1984. – P. 9-44.
  26. Tazbir J. Polska XVII wieku na skrzyżowaniu kultur i wyznań / J. Tazbir // Barok w polskiej kulturze, literaturze i języku. Materiały z konferencji naukowej 25-29 sierpnia 1987 r. w Krakowie. – Warszawa-Kraków, 1992. – S. 220-212.

### Анотація

#### **О.В. Лямпрехт. Багатомовність як прикметна риса літератури українського бароко**

У статті висвітлено проблему багатомовності як прикметну рису літератури українського бароко, адже вона в рівній мірі розвивалася на ґрунті передовсім чотирьох мов: книжної української, грецької, латинської та польської. Зокрема, оприявлене узагальнене бачення літературознавців з приводу проблеми співіснування мов у межах літератури часів бароко. Окреслено значимість чужих мов в українському суспільстві другої половини XVII – початку XVIII ст. Розглянуто особливості розповсюдження цих мов в Україні, встановлено місце, що відводиться кожній мові у тій чи іншій сфері вжитку та фактори, що позначалися на виборі художньої мови письменства «середньої доби»: релігійне та освітнє життя на українських

землях, міжнародні зв'язки української культури та її переорієнтація на зразок західної, комунікативна ситуація та засади риторики.

**Ключові слова:** українська література XVII–XVIII ст., багатомовність, полеміка, барокко.

### **Анотація**

#### **О.В. Лямпрехт. Многоязычие как особенность литературы украинского барокко**

В статье освещается проблема многоязычия как примечательной черты литературы украинского барокко, которая в равной мере развивалась на четырех языках: книжном украинском, греческом, латинском и польском. В частности, приведено общее видение проблемы сосуществования языков в литературе периода барокко. Подчеркивается важность каждого из иностранных языков в украинском обществе во второй половине XVII–начале XVIII века. Рассмотрены особенности распределения этих языков в Украине, указано место, которое отводится каждому языку в той или иной области использования и факторы, которые влияли на выбор художественного языка писателями барокко: религиозная и образовательная жизнь на территории украинских земель, международные отношения украинской культуры и ее переориентация на западный манер, коммуникативная ситуация и принципы риторики.

**Ключевые слова:** многоязычие, украинская литература XVII–XVIII ст., барокко, полеміка.

### **Summary**

#### **O.V. Liamprecht. Multilingualism as a remarkable feature of Ukrainian Baroque literature**

The article is devoted to highlight the problem of multilingualism of Ukrainian literature. Particular attention in this connection is drawn to the Ukrainian Baroque era literature, because it developed primarily on the basis of three languages almost with the same intensity and fruitfulness: Ukrainian literary language, Latin and Polish. In particular, it is revealed the generalized vision of literary about the problems of languages coexistence within literature of Baroque era. It is outlined the importance of foreign languages in the Ukrainian society of the second half of XVII – early XVIII century. Distribution features of these languages in Ukraine are considered. It is found the role that is given to each language in a particular field of use and factors that affected the choice of

---

artistic language literature of «the average age»: religious and educational life on Ukrainian lands, international relations of Ukrainian culture and its reorientation like Western one, communicative situation and principles of rhetoric.

**Key words:** multilingualism, ukrainian literature XVII – early XVIII century, Baroque, polemic.

---

### *Інформація про автора*

*Лямпрехт Олена Валеріївна* – ORCID: 0000-0001-6971-208X; викладач кафедри української та світової літератури Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61168, Україна